

Галина Білик

ГОЛОВНЕ – ЖИТИ ЧЕСНИМ ЖИТТЯМ ТРУДІВНИКА

На зорянім пантеоні рідного краю вчений-літературознавець

Григорій Сивокінь

Григорій Матвійович Сивокінь – доктор філологічних наук, член-кореспондент Національної академії наук України, заслужений діяч науки і техніки України, член Національної спілки письменників України.

Понад 45 років його доля професійно пов'язана з Інститутом літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України, де ще донедавна вчений обіймав посаду головного наукового співробітника, а тепер працює радником дирекції. За майже піввіковий період наукової діяльності знаний і шанований в Україні та за кордоном літературознавець створив чимало. Він автор дванадцяти монографічних досліджень з проблем теорії та історії літератури, літературної критики, а саме книг "Давні українські поетики" (Харків, 1960; 2001), "Друге прочитання" (Київ, 1972), "Визначеність таланту" (Київ, 1978), "Одвічний діалог. Українська література та її читач від давнини до сьогодні" (Київ, 1984), "Від аналізу до прогнозу. Літературно-художній пошук і позиція критика" (Київ, 1990), "У вимірах сприймання. Теоретичні проблеми художньої літератури, її історії та функцій" (Київ, 2006) та ін.; відповідальний редактор понад десятка вагомих видань, як-от "Євген

Маланюк. Книга спостережень: Статті про літературу" (Київ, 1997), "Самототожність письменника: До методології сучасного літературознавства" (Київ, 1999) та ін.; має більше трьохсот публікацій, у яких осмислюються теоретико-літературні поняття і категорії, висвітлюються літературний процес, його суб'єкти, дискусійні питання періодизації, рецепції, стилю; окреслюються творчі портрети письменників тощо. У 1991–2003 рр. Григорій Матвійович очолював відділ теорії літератури Інституту літератури, активно опікувався

підготовкою нових наукових кадрів: під його керівництвом здобули ступінь кандидата і доктора філологічних наук чимало талановитих дослідників – вдячних послідовників свого наставника. Наполеглива діяльність ученого відзначена високою державною нагородою – орденом "За заслуги" III ступеня (2001).

А починалася життєва стежина Г.М. Сивоконя біля Слобожанських джерел – Харківщина, Полтавщина: тут проростав прародіння його роду, гойдалася колиска дитинства, звідси черпав наснагу до всіх духовних здобутків.

А починалася життєва стежина Г.М. Сивоконя біля Слобожанських джерел – Харківщина, Полтавщина: тут проростав прародіння його роду, гойдалася колиска дитинства, звідси черпав наснагу до всіх духовних здобутків.

Хутір Сивоконівка – наче з новел імпресіоністів: відмежувавшись від світу лісом, ставками, полем, вдивлявся він у зелені шуми й голубі простори, вслухався у ритми природи та свого серця й наповнювався благодаттю, гармонією. Три хати – мов не добігли до сусіднього Лозового Яру, а може, Валок чи Артемівки (колись Павлівки), здивилися на них – та так і застигли на цілу сотню літ. Однак життя у них не зупинилося. Тут мешкала чималенька родина: як годиться – аж три покоління, і тільки самих дітей сімнадцятеро... Старійшина роду – Гаврило Іванович (помер 1924 р.)

– усе життя хазяйнував: мав ліс, землю, худобу, реманент, згорав біля тієї роботи, однак треба було ставити на ноги 11 синів і 6 доньок. Його дружина – Ольга Титівна (1870–1946) – виспівувала ночі над колискою, ділила любляче материнське серце порівну між усім тим своїм найдорожчим Божим даром – малечю, виховувала діток, привчала до праці, передавала їм свою невичерпну волю до життя, силу духу, кмітливість, розсудливість.

Діти виростили, а часи змінювалися. І розвивали родинне гніздо. Тож на прадідівській землі згодом залишилися тільки сини Матвій та Федір.

1923 року Матвій одружився: вже давно оббивав ноги до чарівної Стефаниди із сусіднього села. На побачення ходив через ліс: поки дійде, грибів, ягід назбирає, а ввечері, щоб не страшно було, на весь голос виспівує. Так і потонула юна дівчина в тих його піснях... У щирій любові дев'ятнадцятилітні молодята побралися й оселилися в Сивоконівці поруч із батьками. На хуторі прожили до 1933-го – “тридцять чорного” – року, народили трьох синів – Миколу (помер малим від дифтериту), Олексія, Григорія, котрим би зростати, набиратися сил від землі. Проте нова влада принесла свої “соціальні декрети” – розкуркулення, колективізацію, голодомор...

1924 року йде з життя дід Гаврило Іванович: серце хлібороба не витримало радянської “експропріації”, тих шабашу і наруги, з якими очманілі посіпаки (“нові хазяїни”) грабували його трудові статки. Родину позбавили всього, залишивши поки що хату і шматок землі: завдяки їй та ще лісові вони трималися. У голодний рік Стефанида в лісі біля Сивоконівки ховала сяке-таке збіжжя, сушені кисліці, а коли приходила “бригада” за поборами, – вдягала на себе ще й чи не всю, яка була в хаті, одягу: тільки так можна було щось уберегти. Але згодом довелось-

таки покидати насиджені місця – збільнити землю під господарські угіддя. На хуторі устаткувався лісгосп, а сім'я з малими дітьми та бабусею перебралася до Артемівки й починала своє життя спочатку.

Батько молодої родини – Матвій Гаврилович (1904–1973) – пішов працювати в контору заводу рахівником, потім, здобувши відповідну освіту, став бухгалтером. Мати – Стефанида Степанівна (1904–1992) – господарювала вдома, але сезонно також працювала в радгоспі – на буряках, картоплі, в овочевій бригаді, в саду. Бабуся няньчилася з онуками. Завод виділив новоселам “кукушку” – частину за-

лізничної “дїжурки”: таким було тепер їхнє щастя.

Малому Грицеві “нова хата” не сподобалася, через кілька днів він твердо вирішив: треба повертатися додому, в Сивоконівку! Посеред зими трирічний хлопчак вирушив у далеку подорож (до колишнього хутора було 17–18 км!), пройшов більше кілометра і присів відпочити під деревом... Волею долі мимо проходила жінка, помітила засипаного снігом малого, допитала, що той “з Бондарки”, з заводу, і відвела до батьків... Довелось ставати “артемівським”...

Артемівка – селище в Чутівському районі на Полтавщині – чималеньке. У 40–50 роки минулого століття тут нараховувалося до 200

Перше післявоєнне літо. Григорій (справа) із другом. (1945 р.)

дворів і понад 1000 жителів, були сільрада, школа, клуб й усе те інше, що донедавна ще характеризувало побут наших "живих" сіл. А пульсом життя був цукровий завод, який розростався, потребував працівників, тож мусив опікуватися і виробничою сферою, і побутом людей, сприяв забудові, осілости, веденню домашнього господарства. Тривалий час Сивоконі тут винаймали помешкання (аж після війни їм удасться нарешті облаштуватися у власній хаті і навіть узяти 15 соток городу). Олексій, а з ним і молодший на п'ять років Григорій стали учнями Артемівської середньої школи.

Уперше Гриць переступив поріг школи ще малюком: приходив разом із братом-третьокласником "учитися" (а той соромився: "прилізло зелене..."). Учителька давала папір, олівець, і хлопець щось там собі "писав"... Заздрив Олексієві, коли той вдома вичитував мамі та бабусі книжки – прагнулось якомога швидше самому пізнати ті потаємно-дивні знаки, за якими стільки всього цікавого. І брат підтримував, займався з ним. Тож коли Гриць уже посправжньому став учитися, проблем із навчанням не було.

Перші вчителі... Перші самостійно прочитані книжки... Завдяки їм сільська дівтора задивлялася за горизонт, мріяла про краще майбутнє, тягнулася до найвищих висот і закладала для цього міцний фундамент із знань.

У школі Григорій розвинув ще й свої артистичні таланти: входив до шкільного оркестру, навчився грати на трубі, губній гармошці, барабані; старшокласником був уже в складі заводського духового оркестру (а це вважалося дуже престижним); мав гарний слух і голос, тож доволі часто співав на шкільних святах, у клубі перед односельцями і навіть на районній та обласній сценах... Минуло понад шість десятиліть, а з пам'яті досі не стерся образ музичного наставника – дивовижного Миколи Лукича Грозя, знано-

го ще до війни духовика, щиро залюбленого у свою працю. На таких людей хотілося бути схожим.

У шкільні роки пережив і перше кохання: красуня Ліля – чепурна, елегантна, співуча, пристрасна!.. Із першого класу вони співали дуетом, потім якось непомітно вирости... Перший щем у грудях, перші поцілунки... Доля їх не поєднала, але ту свою вогнеоку Кармен Гриць видивлятиметься все життя, в кожній жінці і таки ніколи більше не знайде...

У школі хлопцеві доводилося й серйозно задумуватися над майбутнім. Хотілося досягнути чогось вагомого, стати переможцем, лідером, але й залишатися при цьому

завжди самим собою, залишатися порядною людиною. Його вабила гуманітарна сфера, хотілося далі вчитися, докопуватися до істини; відчував інтерес до історії і велику любов до мистецтва; думав, як би то все поєднати, не помилитися і бодай частково виправдати ті сподівання, які на

нього покладали близькі та вчителі.

...Які ще найгостріші спогади з того далекого і такого незабутньо-близького дитинства?

Пам'ятає себе десь із п'яти років: був звичайною сільською дитиною, вихованою у праці, знав усі роботи по господарству, з раннього віку допомагав старшим – рубав дрова, город садив, збіжжя доглядав, косив, майстрував...

Ще мав велику дитячу прив'язаність: якось дядько Федір Миколенко подарував хлопцеві маленького песика. Гриць назвав його Кадоном і з ним майже не розставався – годував, доглядав, гуляв. Саме Кадон зробив із школярика справжнього спортсмена, адже кожного дня той на великій перерві бігав зі школи за кілометр додому, щоб погратися зі своїм улюбленцем. Встигав з'їсти вже наготовлений бабусяю смачнющий "бутерброд" – краєць чорного хліба, намащений смальцем чи маслом і посипаний цукром, а

Григорій із батьками та племінником Юрком (1963 р.)

тоді вертався до школи на третій урок.

Двічі малому Грицеві довелося йти до 4 класу – через війну. 17 днів їхнє село було в зоні фронту, міни падали і розривалися прямо на вулицях, інколи влучали в хати, худобу, людей... Родина та сусіди ховалися у виритих Олексієм і Григорієм шанцях прямо у дворі. Особливо Гриць пильнував за собакою. Якось після обстрілів на два дні запала дивна тиша. Третього дня, пораючись на подвір'ї, він раптом почув голос сусідської дівчини: "Мамо, німці!"... Фашисти в'їжджали в село, обходили хати, зайшли і до Сивоконів – допитувалися про партизанів. Сім'я залякла на порозі, а Кадон кинувся на ворогів із шаленим гавкотом. Гриць уже уявив кулеметну чергу, яка скосила його друга, але солдати змилювалися... Вірний Кадон стеріг хату й тоді, коли родина на кілька тижнів зробилася біженцями, намагалася сховатися від війни, але тільки наскиталася в морі людського лиха. А одного разу сталася така історія. Німці, відступаючи, як правило, гнали за собою селян – для прикриття.

Але такі "відходи" бували не раз, тож люди "приловчилися": біля села Водяне вони втікали від напасників, пересиджували якийсь час у ярах та лісочах, а тоді обережно верталися замінованими дорогами до рідних осель. Коли втретє фашисти погнали за собою Сивоконів, Кадон пішов разом з ними, а тоді раптом зник. Уже й не сподівалися його побачити. Та по дорозі назад до Артемівки таки зустріли: за п'ять кілометрів від селища він чекав на господарів, а тоді почав дуже гавкати, мовби про щось розказував... Тільки діставшись додому, вони все зрозуміли:

нема в них більше хати, доценту згоріла, "не вберіг" Кадон...

Артемівську середню школу Григорій закінчив із золотою медаллю – першою і єдиною за всю до тепер історію школи. Про це довідається, коли 2000-го року прибуде на зустріч випускників. За 50 років порідли ряди однокласників, відійшла у вічність більшість їх колишніх учителів, але залишилися рідний поріг, рідні стіни – справді друга

Молодий науковець і музикант (1966 р.)

га домівка, із якої колись розлетілися лелечатами, а зішлися знову – сивочолими, кожен зі своїм пережитим життям...

У 1950–1955 роках Григорій навчається в Харківському університеті на українському відділенні філологічного факультету. Філологія в його уяві мала стати тією дорогою, що поєднає і мистецтво, й історію, і саме духовне буття народу, до вивчення та осмислення яких юнак виявляв стійкий інтерес. Батьки сприйняли синове рішення більш спокійно: старший, Олексій, уже став агрономом, тож хазяйнуватиме, а цей нехай пробує йти далі...

Проте рідний дядько ще довго кепкував над "несерйозним" вибором племінника: як можна було знехтувати модою на техніку в наш вік!..

Роки навчання збіглися із соціально-політичними метаморфозами та ренесансними настроями, які накреслилися після березня 1953 року. Проте не так легко розщеплювалися зимові лещата сталінізму. Навчання у виші велося за традиційною марксистсько-ленінською схемою, курси проходили ідеологічну обробку й цензурування, обсяг знань та інтересів студентів

жорстко регламентувався, не допускались аналіз, дискусія, інакше бачення... Але чи можна було зовсім відгородити Харків, колишню столицю УРСР, важливий центр культурно-мистецького життя 20–30-х років, від його історії, адже все тут дихало (навіть наполовину винищене голодом та репресіями населення) іншою правдою. І ця правда дедалі активніше достукувалася до молоді – ровесників Сивоконя.

Особливо багато йому дало спілкування зі студентами-журналістами (їх на факультеті було аж дві групи, близько 50 чоловік, натомість філологів 25–30). Вони вже тоді були *якимись іншими*, дивились і бачили глибше, говорили про Володимира Винниченка, Івана Багряного, про репресії, сперечалися, творили, думали про завтрашній день України...

Знайомство із журналістським фахом на певний час настільки зачарувало дружокурсника, що він навіть хотів змінити спеціалізацію (утримали друзі). Від тих студентських буднів у Григорія Матвійовича на довгі десятиліття зав'язалася щира дружба з Юрієм Барабашем

– ученим-літературознавцем, Павлом Клименком – тривалий час він був редактором “Комсомольця Полтавщини”. 1953-го року журналістське відділення перевели до Києва, друзів розлучили, та ніщо не могло вже зашкодити їхнім стосункам.

Крім журналістики, Григорія полонила латина. Мабуть, у першу чергу привабила манера викладання професора, його глибокі знання, а тоді вже дивовижні за мелодикою та змістовою насиченістю цитати з оригінальних текстів, сам дух культури та науки, який оживлювала, як не парадоксально, ця мертва мова. Григорій чи не єдиний з курсу мав із латини “відмінно”, а згодом вона зіграє ключову роль у його становленні як ученого.

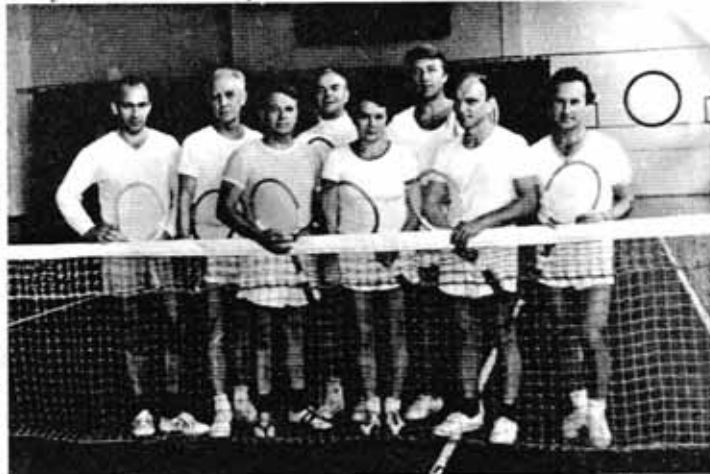
Закінчивши університет із червоним дипломом, був направлений на роботу в сільську школу Харківської області. Водночас

як здібного випускника Сивоконя рекомендували до вступу в аспірантуру. На початку осені 1955 року молодий філолог успішно складає вступні іспити і його зараховують до заочної аспірантури при кафедрі української літератури Харківського університету. Тема кандидатського дослідження – “Давні українські поетики” – якраз узгоджувалася з його знанням латини і спрямовувала як в історію українського літературознавства, так і до осмислення теоретичних засад і параметрів мистецтва слова. Науковим керівником аспіранта стала доцент А.М. Ніженець.

...Через багато років уже доктор Сивокінь довідається, як ця мініатюрна, на вигляд слабосила жінка мужньо воювала зі сталінською репресивною машиною, намагаючись визволити заарештованого в 30-ті роки чоловіка. Звичайно, її звернення, клопотання, вимоги не дали ніякого результату, проте навіть ті з колег, хто знав Анастасію Максимівну як дружину “ворога народу”, ніколи не сумнівалися в її людських чи професійних якостях, ставилися до неї з повагою і навіть захоплен-

ням. Разом із тим, розмірковує Григорій Матвійович, Анастасія Максимівна так і не визнала “темних сторінок” своєї біографії – вона жодної миті не сумнівалася в невинуватості жертв молоху, тому не відчувала тиску минулого – про нього просто *не говорилося...* Таких людей без минулого, зокрема серед учених, у 50-ті роки було чимало. Згадується, наприклад, професор Харківського університету, чи не єдиний радянський учений, котрий зумів стати доктором історичних наук після “фабрики-кухні”, А.В. Ковалівський, у 20-ті роки критик, письменник... Вони робили стрімку кар'єру, досягали вагомих наукових результатів, працювали до самозречення – за себе і *за всіх них*, убієнних або вигнанців...

Григорій Матвійович активно взявся до наукового студювання, оскільки, як сам стверджує, девізом усього його життя були

Команда ветеранів АН УРСР. Відкрита першість СРСР із тенісу. Григорій Сивокінь – крайній справа (м. Дніпродзержинськ, 1980 р.)

слова: робити справу на совість. За два роки дисертація майже завершена. 1957-го він переводиться на стаціонарне навчання, серйозно готується до здобуття наукового ступеня.

Після закінчення аспірантури мав залишитися викладачем на кафедрі, однак – не виявилось вакансії. Тож пристав на пропозицію працювати у видавництві Харківського університету старшим редактором (1958–1959). Ця робота не була зовсім новою: на той час Сивоконя знали як талановитого літпрацівника університетської багатотиражки – тижневика “Сталінські кадри” (згодом перейменованого на “Харківський університет”).

Редакція видавництва, згадує Григорій Матвійович, займала невеличку кімнатку, і в ній водночас трудилися над рукописами він

та кілька дівчат-редакторок, тож “компанія” була дуже творча, а головне – романтична. Роботи завжди вистачало, адже готували до друку чимало серйозної наукової продукції, а серед автури були вчені з усієї України і навіть союзних республік. Якось директор видавництва Прокопенко запропонував Сивоконеві відредагувати книгу Маляренка, директора видавництва Київського університету, про чеського письменника Іржі Волькера, яка мала побачити світ у Харкові. Маляренко зацікавився вмілим і доскіпливим редактором, а згодом порекомендував його як гарного спеціаліста видавництву “Дніпро”. Тож незабаром Григорій Матвійович отримав привабливу пропозицію переїхати до столиці і стати співробітником потужного книговидавничого “цеху”.

Звичайно, Харків на той час був уже рідним. А Київ? Як складеться з роботою? Де жити? Питання вирінали одне за другим, але не зупиняли. Він був із покоління “бідних” – людей, яким ніколи ніхто не стелив ані килимів, ані соломи; які виривалися, змагалися і досягали омріяного... Колеги говорили про більші можливості і перспективи, друзі (ще з тих студентських філологічно-

журналістських років) обіцяли підтримку, кликали... І рішення було прийнято.

7 листопада 1960 року Григорій Сивокінь повноправно ввійшов до редакторського кабінету. А за кілька днів до того несподівано з'явився на порозі квартири Івана Світличного: “Здрастуй, Іванку! Приймай гостя...”

З Іваном були знайомі ще з Харкова: навчалися на одному факультеті (Іван старший на два курси), жили в одній кімнаті в гуртожитку. На той час Світличний уже також закінчив аспірантуру – в О.І.Білецького, працював у журналі “Дніпро”, а ще – мав однокімнатну квартиру і тільки-но одружився. І він, і Льоля (Леоніда Павлівна) сердечно прийняли “скитальця”, поки той щось собі підшукає; їхня квартира стала його першим київським пристанищем. А десь через місяць Григорій переїхав на вулицю Михайлівську, де зняв куток у “тьоті Сюлі” і так-сяк облаштувався. Молодий, завзятий – не думалося тоді про статки й матеріальні зручності, головне – починалося зовсім нове для нього життя!

Світличний увів Сивоконя в коло своїх друзів – познайомив із Михайлиною Коцюбинською, Вячеславом Чорноволом, Василем Симоненком, Іваном Драчем, Миколою Вінграновським та ін. “Група Світличного”, “Клуб творчої молоді” – сьогодні про них пишуть історики літератури, а тоді все було реальністю. Завдяки цим людям інакше поглянув на світ, хоч і не завжди поділяв їх радикальну настроєність (–Іване, це ж не час революції... –А чому й ні?..). Таки дуже змінив Київ людей, зокрема його однолітків, після 1953 року й за коротку хрущовську відлигу. Зовсім скоро, на жаль, візьмуться “виправляти” ситуацію...

За підтримки Світличного Сивокінь робить свої перші кроки як літературний критик: на початку 60-х публікує велику (понад 1 др. арк.) статтю про сучасний літературний процес “На середній полиці скраю”, яка мала помітний резонанс.

Восени 1961 року Г.М. Сивокінь захищає

Із мамою Стефанидою Степанівною (1987 р.)

кандидатську дисертацію. Захист відбувався в Інституті літератури імені Т.Г. Шевченка, першим опонентом виступив акад. М.К. Гудзій, другим – А.Є. Махновець, обоє – глибокі знавці давньої літератури. Головою Ради був О.І. Білецький, заступником голови – М.З. Шамота. Відбулася цікава дискусія; молодий учений показав не тільки глибоке знання теми, контексту, літературного процесу, але й уміння аналітично мислити, вести *на рівних* діалог із “маститими”; виявив не таку вже й поширену наукову чіткість. Можливо, це найбільше зіграло на користь Сивоконя, прихилило до нього Раду, а директор Інституту Шамота пообіцяв навіть узяти на роботу, якщо той зголоситься досліджувати вірш. Новоспеченому кандидатові наук дали короткий час обміркувати ситуацію, адже він знову постав перед вибором: у видавництві “Дніпро” старшого редактора Сивоконя саме рекомендували на завідувача редакції критики і літературознавства...

2 січня 1962 року він стає молодшим науковим співробітником відділу теорії літератури Інституту літератури імені Т.Г.Шевченка. На той час уже мав у доробку монографію “Давні українські поеми” (Харків, 1960), декілька серйозних публікацій у центральних українських виданнях. На початку своєї наукової кар’єри завдячував і знанню латини, й інтересові до літературного процесу XVI–XVIII ст., прищепленому університетським наставником А.М. Ніженець; і важливому для нього спілкуванню з О.І. Білецьким, М.К. Гудзієм, їхнім порадам, професійній, а інколи й просто людській підтримці.

У 30 років – робота в руках горіла. Пригадує, як із великим натхненням перекладав із латини “Поетику” 1685 року – два місяці день у день відвідував архів, обпрацьовував по 2–3 сторінки... Коли роботу було завершено, подав рукопис у “Радянське літературознавство”: там ним спочатку зацікавилися і обіцяли підтримку з публікацією, потім відмовили, а тоді таку дорогу для автора працю

просто ...загубили.

У самому Інституті літератури директор Шамота своїм вишколеним стилем зятого проповідував теорію соціалістичного реалізму та марксистську естетику як панацею соціально-культурного прогресу. Все інше його мало цікавило: ідеологічна циркулярка відсікала *непопулярні* немарксистські підходи до осмислення художнього слова, літературної історії України, навіть пробувала виформувувати *свій тип* ученого-дослідника, “запущений в академічне виробництво” ще за сталінізму. Такі реалії не можна було знехтувати – з ними конфронтували, до них пристосовувалися або ж, як компроміс, ними прикривалися. Наукова установа, таким чином, переживала не найліпші часи, як і країна в цілому.

Колеги (зліва-направо): В. Дончик, Г. Сивоконь, В. Брюховецький

У 1962–1966 роках обов’язки завідувача відділу теорії літератури (десь тоді він почав називатися відділом теорії соціалістичного реалізму і проблем сучасного літературного процесу) виконував Віктор Іванисенко. Серед співробітників були Іван Світлич-

ний, Михайлина Коцюбинська, аспірантами – Юрій Бадзьо (з 1961-го року), Василь Стус (з 1964-го року). Ще до свого приходу в науку ці люди сформувалися як практики: вчителювали, виступали з рецензіями та оглядами літературної продукції, публікували власні твори і мали визнання. Тож зрозуміло, що їхній дослідницький інтерес спрямовувався до проблем специфічно мистецьких – естетики, художності, стилю; натомість відтіснявся соціологічний “концепт” літератури. “... в нашому відділі теорії літератури, – згадує через кілька десятиліть Михайлина Хомівна, – склався якийсь на диво добрий клімат. <...> Ми жили в атмосфері творчого спілкування, паралельно розвивалися, разом відкривали нові імена, сфери духу <...>, обговорення на відділі було творчим, і загалом всіх об’єднувала спільність інтересів, дружні стосунки, ми спілкувалися й поза межами відділу, така собі, хоч і вельми сумнівна з сьогодішнього погляду, але все ж

таки "вольниця", якої не міг паралізувати навіть мертвотний подих шефа. Він терпів нас до пори до часу". Але вже через кілька років почнуться звільнення з роботи, арешти, виключення з аспірантури, з партії, судові процеси... "Все це – найчорніша смуга в історії відділу теорії літератури", – каже Григорій Матвійович про репресії дорогих для нього людей і розгублено зауважує: інші також чекали своєї черги. Він принаймні ніколи не намагався сховатися за партквитком, не дошукувався "теплого пристанища" для Духа...

1964 року Інститут літератури надав молодому спеціалістові Сивоконю невеличке помешкання – "готельку" на 12 кв. м. у Святошиному. Той був безмежно вдячний за клопотання та підтримку профоргові О.І. Гончару й відчував себе майже щасливим. Новосілля відзначив разом із друзями: запросив редакцію інститутського журналу "Радянське літературознавство" – ледь усі вмістилися, а щоб потішити добродушного господаря, жартуна і заводія, подарували йому гітару.

...Музика, пісня для Григорія багато важили з самого дитинства. Але на гітарі навчився грати лише в аспірантурі: в гуртожитській кімнаті разом із ним мешкало ще п'ятеро хлопців – філолог і четверо фізиків-грузинів із Харківського фізико-технічного інституту. Одного разу, "скинувшись", вони придбали цей чарівний інструмент, і звідтоді вже не було в хлопців проблем, як достукатися до дівочих сердець.

Згодом, крім артиста, відкрив у собі ще й спортсмена: в його житті з'явився великий теніс, корт. Григорій Сивокін – багаторазовий переможець змагань серед ветеранів, а в його "обшитій книгами" квартирі на почесному місці медалі та кубки. В одній із публікацій у газеті "Вечірній Київ" учений зауважував, що найбільше цінує теніс саме як спосіб спілкування. Однак і музика, і спорт,

і образотворче мистецтво (має чималий талант до шаржів і карикатур) – то все ж таки хобі. Основною завжди була робота – наукова, редакторська, і вона дала такі щедрі ужинок, посприяла фаховому зростанню.

1966 року Г.М. Сивоконя приймають до Спілки письменників України. 1968 року він стає старшим науковим співробітником відділу теорії літератури Інституту літератури, завідує сектором соціології літератури. 1983-го захищає докторську дисертацію за темою "Взаємозумовленість поступального розвитку художньої літератури і читача від давнини до сучасності". У 1988-му здобуває почесну премію імені О.І.Білецького в галузі літературно-художньої критики. У 1991–2003 роках очолює відділ теорії літератури, до того ж у 1992–1993 роках працює

Дж. Грабович, Р. Горбобець, Г. Сивокін (м. Полтава, 1994 р.)

заступником директора Інституту літератури з наукової роботи. Понад 10 років під керівництвом Сивоконя діяла Координаційна рада з літературознавства при Інституті літератури; його обирали членом Президії ВАК, очільником експертної ради ВАК з літературознавства.

Протягом уже багатьох років науковець як член редколегії активно співпрацює з передовими фаховими і літературно-художніми українськими виданнями, як-от "Слово і час", "Науковий світ", "Вітчизна", "Дивослово", "Рідний край". 1997 року вченому присвоєно звання Заслужений діяч науки і техніки України. У 2000 році його обрано членом-кореспондентом Національної академії наук України.

Із середини 90-х років Григорій Матвійович веде потужну науково-видавничу діяльність, багато подорожує, налагоджує наукові контакти з дослідниками художнього слова із зарубіжжя і зокрема – українськими вченими діаспори, вивчає досвід різних літературознавчих шкіл.

1997 року він уперше відвідує США, читає лекції про сучасну українську літературу

На Міжнародному Конгресі Українців в Харкові.
Юрій Шерех і Григорій Сивокінь (1996 р.)

в Гарвардському університеті, виступає перед українцями діаспори на щорічному семінарі в Гантері поблизу Нью-Йорка. Досі в його серці найщиріші слова вдячності знаому вченому-літературознавцеві, професору Гарвардського університету Григорієві Грабовичу, який допоміг організувати цю подорож і понад два тижні був ласкавим господарем свого українського колеги, поселив його в себе вдома...

Звичайно, від тих заокеанських мандрівок очікувалося відкриття нового світу, пізнання інакшого способу життя, але ще більше – зустрічей з новими людьми. Так у його життя ввійшли Іван Кошелівець, Іван Фізер, Орест Субтельний, Марко Павлишин, Григорій Костюк, Юрій Шевельов-Шерех та багато інших наших видатних земляків.

Із Юрієм Шерехом познайомилися в Харкові 1996 року на Міжнародному Конгресі Українців. Одразу заімпонували один одному, передусім – почуттям гумору та іронічною настроєністю стосовно демагогії та вдаваного радикалізму в розбудові гуманітарної сфери українського суспільства; так само зближувала "харківська школа". Тоді обоє зійшлися на думці, що варто знову побачитися: їм є про що поговорити й над чим

Григорій Костюк і Григорій Сивокінь (США, 1998 р.)

поміркувати... Тож коли Сивоконеві вдалося ще раз потрапити до США – у листопаді 1998 року, він вирішив обов'язково відвідати одного з патріархів української науки. Замість запланованих 40 хвилин (Шерех кепсько почувався, і втомлювати його не рекомендували), господар не відпустив гостя цілі три години, дуже радо зустрів, усім цікавився, ділився власними роздумами про минуле, теперішнє і майбутнє України, сипав споминами...

Інша світлина, яка ніколи не зітреться з пам'яті Григорія Матвійовича, – зустріч із незабутнім Григорієм Костюком, ще одним "харків'янином". Саме від нього Сивокінь довідався про невідомі сторінки з життя А.М. Ніженець (як виявилось, вони з Костюком були свого часу гарними друзями), почув не одну драматичну історію про знищене покоління українських письменників, учених... Вони говорили про людські долі, про наукові

Юрій Шерех, Микола Жулинський, Григорій Сивокінь
(США, 1998 р.)

інтереси... Григорій Олександрович запросив колегу до робочого кабінету, подарував славнозвісні "Зустрічі і прощання" з надписом та автографом... А той вражено роздивлявся дивовижну книгозбірню видатного вченого: рідкісні видання 1920–1930-х років, цілі підшивки журналів "Життя і Революція", "Червоний шлях"... Як це все збиралося, як доставлялось? І як треба любити свою працю, свій кін духовний, щоб настільки серйозно опікуватися *робочим матеріалом*, – не зважаючи на жодні обставини! Такі миті спілкування розбурхували душу навіть сивочолого мужа, але разом із тим додавали сил, відповідальності, життєвої мудрості і натхнення...

Дороги Г.М. Сивоконя пролягатимуть і до Великобританії, й до Ізраїлю, і до наших ближчих закордонних сусідів... Кож-

Із написаного. Ці книги Г. Сивоконя знає кожен філолог

ного разу, дотикаючись до чужої культури, він впізнаватиме в ній частку рідної, а відтак далекий світ ставатиме затишнішим, якимось домашнім. Та тільки завжди прагнеться врешті-решт повернутися *на круги своя*: де рідні пороги, рідні могили; де живуть рідні люди (найближчі – братова родина в Полтаві), де щирі друзі – дивляться із *цього* чи *того* світу, а завжди підтримують. М. Жулинський, А. Шевченко, А. Дімаров, В. Земляк, Б. Харчук, інші... Так воно і складається – камінець до камінця – життя.

...Про вченого свідчать його праці та учні. І

одного, й іншого на Сивоконевій ниві – рясно. Як і добрих людей, на яких такі таланило.

Оглядаючись на прожите і пережите, цей мудрий, досвідчений, дуже жвавий у свої *ледь* за 75 чоловік твердо впевнюється в одному: жив чесним життям трудівника, ніколи не переступав у собі чи в інших людину, любив життя, а значить, і був щасливим. Нема в чому каятися. Дай Боже кожному... Ми наївні великі діти, коли думаємо, що є прямі та гладенькі дороги, однозначні відповіді на всі питання, якісь формули чи методики успіху. Тільки віра в людину дає сенс усьому.

Екслібрис ученого (авторська робота Г. Сивоконя, 1964 р.)

